

ПЕДАГОГІЧНИЙ
МУЗЕЙ
УКРАЇНИ

ОСВІТА ЯК ПРОСТІР ЖІНОЧОЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СВОБОДИ

Український досвід кінця XIX – початку XX століття

Олександр Міхно

доктор педагогічних наук, директор Педагогічного музею України

Що означало для жінки стати суб'єктом інтелектуальної діяльності
в суспільстві, де її освітні, професійні та громадські можливості
були обмежені?

*Освіта як простір, у якому жінка здобувала право на власну думку, право сформулювати її,
оприлюднити й перетворити на інструмент суспільних змін.*

Від доступу до знань — до інтелектуальної самостійності

1

Доступ до знань

право навчатися — але ще не право визначати зміст освіти

2

Авторство підручника

самостійний добір і впорядкування знань, вплив на світогляд поколінь

3

Педагогічна концепція

перехід від виконання системи ідей до їх самостійного творення

4

Наукова діяльність

участь у виробництві знання та академічному дискурсі

Христина Алчевська: створити власний освітній простір

Христина Алчевська

1841–1920

Харківська жіноча недільна школа — освітня ініціатива, що стала самостійним інтелектуальним і громадським проєктом.

Два виміри свободи:

- ▶ жінки, що приходили до школи, здобували доступ до знань
- ▶ Алчевська, організовуючи освітній процес, реалізовувала власну інтелектуальну ініціативу

Освіта ставала простором свободи — і для тих, хто навчався, і для тієї, хто створювала умови для навчання.

Софія Русова: від педагогічної практики до теорії

Софія Русова

1856–1940

Перехід від освітньої практики до концептуального осмислення освіти.

Русова формулювала власні погляди на виховання, дошкільну освіту, національну школу, роль особистості в освітньому процесі.

Важлива зміна статусу: жінка — вже не тільки реалізує педагогічну систему, а й бере участь у створенні самої системи ідей.

Інтелектуальна свобода — здатність перейти від виконання завдань до самостійного визначення того, якими мають бути освіта і школа.

Книжка як простір інтелектуального авторства

Марія Грінченко

1863–1928

Освітня, видавнича, перекладацька діяльність. Вплив на зміст читання, доступність знань, формування культурного середовища.

Лідія Деполович

1869–1943

Букварі та навчальні видання. Авторка визначає послідовність матеріалу, добирає тексти — учасниця створення освітнього змісту.

Увійти в науку: подолання професійних бар'єрів

Олександра Єфименко

1848–1918

Перша жінка, удостоєна ступеня почесного доктора. Участь у дослідженні минулого, опрацюванні джерел, формуванні наукових інтерпретацій.

Наталя Мірза-Авакянц

1889–1942?

Утвердити себе в академічному середовищі як авторку знання, чий висновок має наукову вагу

Надія Шульгіна-Іщук

1888–1979

Математика — «чоловіча» дисципліна. Її вибір — про доступ жінок до точних наук і утвердження власного авторитету в академічному середовищі.

Створювати нові освітні можливості: інституційний вимір

Наталя Лубенець
1877-1943

дошкільна освіта, методична
робота; індивідуальна
ініціатива → розвиток цілої
освітньої галузі

**Антоніна
Гендрихівська**
1885 – після 1935?

дошкільна педагогіка;
професійне осмислення
практики та вироблення
педагогічних підходів

Євгенія Ярошинська
1868-1904

вчителька, письменниця,
фольклористка, учасниця
жіночого руху на Буковині

Оксана Суховерська
1891-1977

школа ритмопластики у
Львові; фізичне виховання як
новий напрям педагогічної
практики

Від педагогічної праці до громадської дії

Євгенія Ярошинська
1868-1904

вчителька, письменниця,
фольклористка, учасниця
жіночого руху на Буковині

Множинність ролей свідчить про розширення простору жіночої самореалізації. Жінки входили в освітню систему й водночас змінювали її зміст, створювали нові форми діяльності та долучалися до визначення напрямів культурного й національного розвитку.

Жіноча солідарність, взаємопідтримка, взаємодопомога

Ізидора Косач–Борисова (в центрі) з приятелькою з дитячих літ Надією Шульгиною–Іщук та її дочкою Марусею. Філадельфія, поч. 1950–х рр. Світлина з приватної колекції Дори Варварів.

Середовище зростання й підтримки

Дружба та солідарність формували простір, у якому визрівала власна думка, авторська позиція та професійна самостійність жінки.

Соціальний та емоційний ресурс

Особисті зв'язки діячок виступали опертям для долаття суспільних бар'єрів, збереження людської гідності та провадження спільної діяльності.

Перспектива дослідження

Феномен жіночої дружби в історії української освіти та культури є надзвичайно цікавим аспектом, що потребує окремого концептуального осмислення.

ТРИ ПОЛОЖЕННЯ

I

Жіноча інтелектуальна свобода не зводилася до здобуття освіти — вона розгорталася через право визначати зміст власної діяльності, формулювати ідеї, створювати тексти.

II

Педагогічна діяльність — школа, підручник, концепція, наукова праця, освітнє товариство — була одним із основних шляхів такого самоствердження.

III

Історія українських педагогинь потребує дослідження через конкретні результати їхньої праці: книжки, рукописи, методичні розробки, наукові тексти та інституції.

Педагогічний музей як простір повернення жіночого авторства

Музейні предмети та документальні свідчення дають змогу побачити за відомим іменем конкретну інтелектуальну роботу: як виникала і поширювалася педагогічна ідея, як формувалася авторська позиція, як професійний досвід перетворювався на суспільно значуще знання.

Педагогічний музей України — фондова колекція як джерелознавча база дослідження жіночої педагогічної біографістики

Ми бачимо українських жінок як тих,
хто створював інтелектуальний простір,
у якому могли розвиватися інші люди,
інші ідеї та саме українське культурне життя.

Дякую за увагу